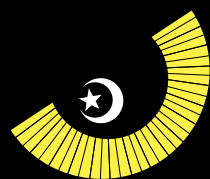
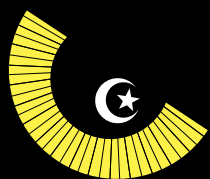

(Personligt)

En demon som stulit
hans ansikte
Johannes Anyuru
har skrivit en dystopisk
roman om människorna
bakom terrorismen.

TEXT KARIN SKAGERBERG FOTO EMELIE ASPLUND

”Jag vet inte vad jag hade förväntat mig, men inte att hon skulle gråta. En mördare som hade spillt blod i min religions namn. En demon som stulit mitt ansikte. Hon grät, ljudlöst, när hon tittade på mig.”

S

å tänker berättaren i Johannes Anyurus nya roman när han för första gången träffar den unga kvinna som begått ett fruktansvärt terrorbrott i centrala Göteborg. Nu sitter hon inspärrad på en rättspsykiatrisk klinik. Berättarjaget är, i likhet med Johannes Anyuru

själv, författare och poet och har kontaktats av kvinnan för att hon vill att han ska skriva om henne. Hon påstår sig vara från framtiden, från en plats där muslimer och Sverige-fienter, som hon, spärras in och sätts i läger. Hon tror att hon har kommit tillbaka till vår tid för att stoppa det attentat hon själv begått.

– Jag ville skriva något som var bortom det vanliga fördomandet av Daesh, som jag givetvis instämmer i, säger Johannes Anyuru. Jag ville undersöka vad dessa terrorister egentligen gör. Det är banalt att påpeka, men kriget de bedriver, för de också mot andra muslimer i Syrien, Irak och Europa. De gör det i princip omöjligt för oss muslimer att leva här.

Romanen *De kommer att drunkna i sina mödrars tårar* (Norstedts 2017) var inte tänkt att handla om vare sig islam eller terrorism. Men under skrivandets gång påminnes Johannes Anyuru, som är bekännande muslim, ständigt om den islamistiska terrorns närvaro i samtiden.

Medan han skrev inträffade terroråd runt om i Europa, bland annat *Charlie Hebdo*-attacken i januari 2015 och attentatet mot Bataclan och andra platser i Paris senare samma år. Han kände även av det stegrande hatet och främlingsfientligheten som följde på dessa dåd. Boken skildrar både terrorismens förövare och dess offer.

Hur var den att skriva?

– Det var ett jobbigt mentalt landskap att befinna sig i. Frågans etiska dimensioner öppnades upp vid varje terrorattentat som skedde – vem och vad jag skrev om, säger han.

– Boken har varit skrämmande att skriva, för den kan bli missförstådd på så många

sätt. Jag har dragit mig för att bli en offentlig representant för muslimer eftersom frågan är så dubbel. Det är dessutom hela Daeshs poäng, att få vanliga muslimer att välja deras sida i det här kriget.

I ROMANEN, SOM HAR ETT DYSTOPISKT science fiction-anslag, tvingas de så kallade Sverige-fienderna i den unga kvinnans framtidsvision in i arbetsläger om de inte skriver på ett medborgarkontrakt som frångår dem rättigheter och förminskar deras tro.

Kanske finns här en koppling till en annan typ av anstalt som romanen uppehåller sig vid. Vi får nämligen också följa med in i den rättspsykiatriska vårdens korridorer. Huvudpersonen är diagnostiserad med schizofreni och frågan om huruvida hennes framtidsbild är produkten av en psykos förblir ett obesvarat thriller-element.

– Jag funderade på var en dömd, ung, kvinnlig terrorist skulle hamna om hon presenterade sådana idéer. En rättspsykiatrisk klinik är en intressant institution. Jag jobbade i flera år med människor med autism på ett gruppboende, och besökte några gånger den rättspsykiatriska kliniken Sankt Sigfrid i Växjö, berättar Johannes Anyuru.

– Det är en spännande miljö, ett ställe där det finns en massa människor som inte delar vår bild av verkligheten. Där alla är flyktingar från andra verkligheter på något sätt.

Enligt psykiatrikerna har kvinnan i romanen tidigare vistats i ett fängelse, med drag av Guantánamo eller Abu Ghraib. Det talas om skendränkningar, sensoriska experiment och inplanterande falska minnen av det terrorattentat hon senare ska begå.

Kommer berättaren, författaren, in som ett slags förnuft?

– Det manliga förnuftet mot den kvinnliga psykos, menar du? Han småler men verkar inte helt nöjd med den tolkningen.

– Det var inte så jag hade tänkt. Om hennes berättelse stämmer är hon ju förnuftig. Och om den inte gör det – är hon verkligen galen? Eller hittar hon på? Och vad gjorde de med hennes minne i fängelset?

ATT UTFORSKA MINNET är på intet sätt nytt för Johannes Anyuru. I hans första roman, *Skulle jag dö under andra himlar* (Norstedts 2010), får huvudpersonen kontakt med gamla minnen under en omvälvande utlandsresa och förälskelse. I boken han skrev om sin far, *En storm kom från paradiset* (Nor-

7 x Johannes Anyuru

Född: 1979 i Borås.

Bor: I östra Göteborg med fru, dotter och tre bonusbarn.

Gör: Författare, poet, undervisar i kreativt skrivande. Skrivit tidigare: Debuterade 2003 med diktsamlingen *Det är bara gudarna som är nya* (Wahlström & Widstrand), och diktsviten *Omega* (Wahlström & Widstrand) kom 2005. Städerna inuti Hall från 2009 (Norstedts) var också poesi, och pjäsen *Förvaret*, som han skrev tillsammans med Aleksander Motturi, sattes

”Boken har varit skrämmande att skriva för den kan missförstås på så många sätt.”

stedts 2012), får ett ögonblick då pappan vaknar på ett tåg och inte kan minnas vem han är stort utrymme.

– I ett ögonblick kan man då skriva om sin egen historia och bli någon annan. Om jag inte har mina minnen – vem är jag då? Hur vi förhåller oss till våra minnen avgör ju också vilka vi blir. Om vi blir bittra eller tacksamma, lyckliga el-

ler olyckliga, säger Johannes Anyuru.

Tankar på om saker bara hade varit annorlunda – och som tidigare skapat mycket ångest – känner han sig befriad ifrån sedan han blev religiös.

– Som troende befrias man från en massa psykologiska dilemman som skapar smärta. Det är därför religion är ett så framgångsrikt koncept. Sedan får man andra problem att älta: Vad tycker Gud om mitt liv, till exempel? Men just de där tankarna, på att saker kunnat vara annorlunda, slipper man.

JOHANNES ANYURU FÖDDES 1979 i ett höghusområde i Borås, som barn till en svensk mamma ●

upp på Göteborgs stadsteater 2009. År 2010 kom hans första roman, *Skulle jag dö under andra himlar* (Norstedts). En civilisation utan båtar (Glänta) från 2011 består av anteckningar från Aten i väntan på att följa med Ship to Gaza, och romanen *En storm kom från paradiset* (Norstedts) kom 2012.

Utmärkelser i urval: Svenska Dagbladets litteraturpris 2012, Ivar Lo-Johansson-priset 2013, De nios vinterpris 2014.

Nominerad till Augustipriset 2009 för *Städerna inuti* Hall och 2012 för *En storm kom från paradiset*.

Aktuell med: Romanen *De kommer att drunkna i sina mödrars tårar* (Norstedts 2017).

Framöver: Kanske en uppföljning på den nya boken, som plockar upp andra delar av berättelsen.

”Jag läser och tänker mycket kring *Dracula* och vampyrer just nu. Det är intressant att röra sig i genrer som betraktas som skräplitteratur.”

och en ugandisk pappa. Föräldrarna hade träffats i Nairobi där mamman arbetat som volontär och pappan mer eller mindre levtt på flykt efter att ha blivit anklagad för att vara ugandisk spion. Det var han mer än hon som ville flytta till Sverige. De skiljde sig sedan och pappan flyttade till Göteborg. Johannes flyttade med mamma och två syskon till stadsdelen Araby i Växjö. Där läste han poesi i smyg samtidigt som hiphopen fick stort utrymme i hans liv. Detta avspeglas i hans första diktsamling, *Det är bara gudarna som är nya* (Wahlström & Widstrand 2003), som med anspelningar på *Illiaden* och ett utanförperspektiv fick "förorten att skimra som en stjärnhimmel", enligt en kritiker. Lyssnar man noga kan man fortfarande höra en småländsk klangbotten under Johannes Anyurus göteborgska.

– Jag flyttade till Göteborg när jag var 21, efter några år i Norrköping, där jag skulle plugga till civilingenjör men mest skrev poesi på CSN-pengar. I Göteborg var tanken att plugga litteraturvetenskap och jobba i vården. Och pappa bodde ju där.

OM PAPPA PAULS uppväxt i Uganda, drömmen om att flyga, utbildningen till stridsflygare och ett liv i ofrivillig exil på grund av Idi Amins statskupp 1971, skrev Johannes Anyuru i en *En storm kom från paradiset*. Romanen blev nominerad till både Augustpriset och Nordiska rådets litteraturpris, men pappan hann aldrig läsa den.

– Han dog precis innan boken blev klar. Han var sjuk och hade varit döende i kol i fem år. Så när han väl dog var det nästan som en befrielse, från oron.

"Först när jag blev religiös kunde jag gråta över sådant som påverkat mig, som att leva i en rasistisk värld."

Men när min mamma dog för två år sedan gick det alldeles för fort. En månad bara. Hon fick cancer.

Kanske kommer han att skriva om henne också.

– Jag håller på och tänker på det nu, säger han och jag frågar hur det känns att själv vara förälder.

– Det är fantastiskt roligt såklart. Man upphör att vara ensam på ett radikalt sätt. I världen. Det tänkte jag på igår när jag lekte med min dotter.

Hon föddes för sex månader sedan och i väntan på att den nya boken ska släppas tillbringar Johannes Anyuru flera timmar om dagen med dottern och funderar på nya skrivprojekt.

– Jag brukar ta med henne ut i vagnen. Så sätter jag mig på ett fik och jobbar, skriver, medan hon sover. Ibland precis där vi sitter nu. Så kan man ha in vagnen här, säger han och pekar till höger om sig, på utrymmet mellan bordet och fönstret som vetter ut mot Burggrevegatan alldeles intill tågstationen i Göteborg.

HAN FORTSÄTTER ATT prata om ensamhet. Att en del av att bli vuxen är att bli ensam och ensamt ansvarig för sitt liv. Kanske var han i 19-årsåldern när han insåg att han var det.

Han insåg att ingenjörstudier och den framtid som stakats ut åt honom mest var för familjens skull.

– Mitt skrivande kommer på många sätt från den ensamheten. Den är inte bara negativ – man är också fri. När man får barn så upphör det igen, och det kan ju vara skrämmande. Men det är skönt att ha någon att dela existensen med.

Det har han nu. Sin existens delar han med hustrun Sara, dottern och de tre söner som hon har från tidigare äktenskap. Han kände sig som deras pappa ganska fort. Speciellt med de två yngsta, tvillingarna som var fem år gamla när han kom in i deras liv. Johannes Anyuru berättar om ögonblicket då han insåg att han var pappa.

– En av dem var ledsen och pratade om sin pappa. Jag minades då hur jag själv hade saknat min pappa. Jag började gråta och sa till honom att "nu gråter jag för att jag tänker på min egen pappa". Då tittade han på mig och sa "och nu är det du som är pappan". Och det var ju sant, nu är jag pappan, fast jag kan göra rätt.

JOHANNES ANYURUS EGEN pappa var frånvarande nästan hela uppväxten och "en sådan där farsa som ringde ibland och sa 'gör dina läxor'". Men pappan var också muslim och den som gav honom *Koranen*.

– Till en början hade jag ett respektlöst förhållande till boken – jag använde den som tyngd när jag tränade. Men när det var jobbigt i mitt liv läste jag i den och fann tröst. Jag har alltid burit på en känsla av att något står på spel i livet, något som går bortom den här tillvaron.

I *Skulle jag dö under andra himlar* från 2010 kommer

PAPPA
På dagarna brukar Johannes Anyuru ta med sin dotter ut i vagnen. När hon sover sätter han sig på ett kafé och skriver.

huvudpersonen i kontakt med sina känslor först när han ber. Det är en erfarenhet som Johannes Anyuru själv upplevt. År 2007 konverterade han till islam.

– Först när jag blev religiös kunde jag gråta över sådant som påverkat mig, som att leva i en rasistisk värld, ordnad efter rashierarkier, till exempel. Och över min bästa vän som gått bort i cancer. Jag tror också att jag vågade känna sorgen när jag förstod att den inte var meningslös. För varför sörja annars? Visst, som ett psykologiskt utvecklingsprojekt, för att kunna gå vidare och bli lycklig. Men om man inte ser den horisonten? Sorgen blev meningsfull för att den visade mig något om existensen. Att vara utsatt för tiden och döden är att existera.

NÄR HANS FÖRÄLDRAR dog såg han något som var sant om att vara människa. Något som fortfarande undflyr honom i språket.

– Det är både trösterikt och smärtsamt. Men jag sörjer min mamma oerhört såklart. Att hon inte får se min dotter.

Han berättar att mamma Gunnel älskade blommor. Om hur han brukar gå och handla blommor i blomsteraffärer för att kvinnorna som jobbar där påminner honom om henne. Han beskriver det som att det då kommer som en vind från hennes trädgård.

I varje ny fas i livet sörjer han också Mattias, den bästa vännen som cancer tog. Honom som Johannes Anyurus andra diktsamling, *Omega*, handlar om. Han bara blev 23 år och fick aldrig uppleva hur det var att ha ett yrke eller bli förälder.

– Avsked har kanske blivit lättare sedan jag blev religiös, eftersom jag ju tror att vi kommer att ses igen. Men visst,

jag har upplevt många avsked och det har också format mig. Detta med minnen igen, de har gjort mig till den jag är. Man måste liksom älska sitt förflutna för att kunna älska sig själv. Om man nu ska älska sig själv.

Ska man inte det?

– Jag vet inte. Det beror på vad man menar. Man ska älska

Gud, skulle jag säga då, sådär lite moraliskt uppfordrande som religiös person, säger han och skrattar till.

– Jag menar kanske att man inte ska fästa en sådan enorm betydelse vid sig själv, utan älska livet och de möjligheter och upplevelser man fått.

Har du gått i psykoterapi?

– Nej, det har jag inte. Fast

jag har ibland tänkt att jag borde. Även religiösa människor behöver ju gå i terapi. Man kan inte bara ge religiösa svar på psykologiska frågor – det kan bli förminskande och otillräckligt.

HAN TALAR OM en klassdimension. Att terapi inte kändes som ett alternativ förrän han träffade en kulturarbetarklass som hade råd med det. Om aggressivitet och drogproblem han sett hos vänner när han växte upp, sociala faktorer

”Man måste älska sitt förflutna för att älska sig själv. Om man nu ska älska sig själv.”

som skapar psykologiska problem och låsningar i samhället.

TROENDE
För tio år sedan konverterade Johannes Anyuru till islam.

– Tanken på att gå i terapi blir tillgänglig först när man har den ekonomiska möjligheten. Dålig självkänsla, känslan eller vetskapen om att sitta fast har jag hört från många ungdomar jag jobbat med här i Biskopsgården i Göteborg: ”Jag kommer inte att kunna bli något annat än ... så varför ska jag plugga eller bry mig?” Det finns starka psykologiska klassaspekter av samhället som gör att folk sitter fast på ett sätt som de inte skulle behöva göra i Sverige i dag.

Skulle han gå i terapi skulle han vilja titta på sina tidigare kärleksrelationer. Varför han aldrig fick det att fungera.

– Mina tidiga relationer handlade alltid om vem jag blev i relation till den andra. Den där galna förälskelsen, när vi tittar på varandra så känns det som att mitt ansikte kommer att ta eld-känslan. Den är väl egentligen bara ett sätt att spegla sig själv. Jag tror att det ofta är det där utforskandet som jag har misstagit för kärlek.

Med frun Sara är det annorlunda – det handlar inte längre om att utforska sig själv. Det är ett bra äktenskap, där finns en balans.

– Det är för att vi är religiösa. Nä, jag skojade bara.

Johannes Anyuru skämtar men är också djupt allvarlig när han talar om sin tro. Säger att hans nya bok varken är ett debattinlägg eller skriven för att provocera.

– Den handlar om något som nästan känns omöjligt att tala om: Att någon begår fruktansvärda brott i min religions namn. Alla vanliga muslimer drabbas av terrorn som sker i islams namn. Det är som om en demon stulit ens ansikte.

Karin Skagerberg är redaktör på Modern Psykologi.